

De Westhoek, de evolutie van een natuurreservaat in de 20ste eeuw

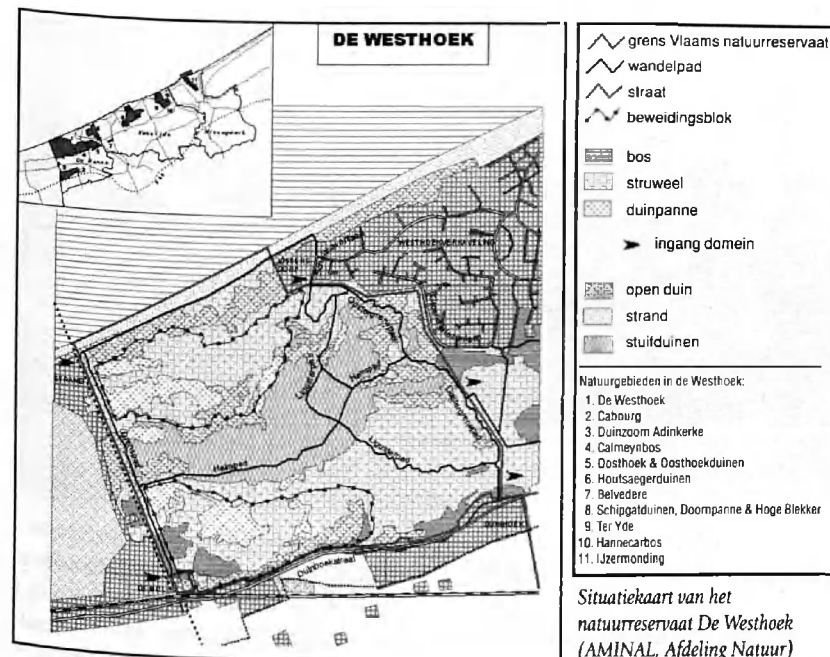
Zopas hebben we ons 90ste jubileumjaar afgesloten en even stilgestaan bij wat de vereniging zoal heeft verwezenlijkt en hoe we ons in de toekomst willen profileren. Gaat u toch nog even met mij mee naar een van de roots van onze Vereniging! Waarschijnlijk weet u wel dat het fundament van de oprichting de zorg voor de Kalmthoutse Heide was. Toch was dat fundament groter dan u misschien wel denkt. De zorg voor de Westhoek was even belangrijk.

De Westhoek is nu een 340 ha groot duinengebied, dat zich op het meest westelijke punt van de provincie West-Vlaanderen bevindt. Geografisch gezien behoren de Westhoekduinen tot de NW-Europese kustduinen, een lange, zeer smalle duinstrook vanaf Calais (Noord-Frankrijk) tot aan de noordpunt van Denemarken. De naam Westhoek heeft niets te maken met de streek de Westhoek. Het oudste gehucht van bewoning was de 'Duinhoek', je had de Westduinhoek en de Oostduinhoek, daarvan is Westhoek gebleven.

Het kreeg in 1957 als eerste in Vlaanderen het officiële statuut van natuurreservaat. Van alle duinen aan de Vlaamse kust is de Westhoek het grootste en tevens het enige waar nagenoeg alle karakteristieke duinenvegetaties van onze kust

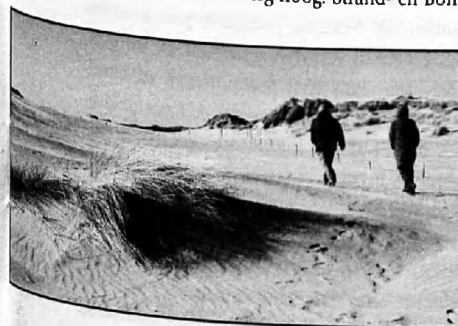
De kwetsbare Honingorchis (*Hermantium monorchis*) was bijna volledig uit België verdwenen, maar herstelt langzaam in gemaaide duinvalleien. (foto: Marc Leten)

Situatiekaart van het natuurreservaat De Westhoek (AMINAL, Afdeling Natuur)

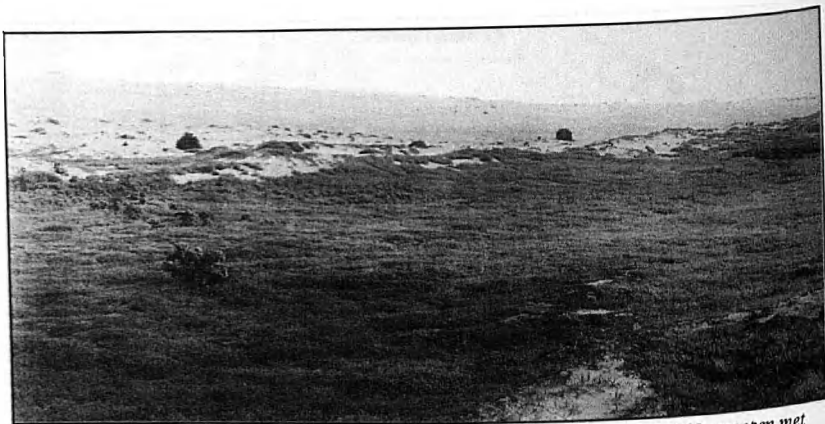
in één ononderbroken duinlandschap vertegenwoordigd zijn. Deze variatie weerspiegelt zich in een grote soortenrijkdom. Zo komen er in de Westhoek bijna 400 verschillende soorten planten voor, 1/3 van de Vlaamse flora! Enkele soorten vinden er één van hun laatste Vlaamse groeiplaatsen, waaronder de Slanke duingentiaan en de Honingorchis. Ook op vogelgebied scoort de Westhoek erg hoog: Strand- en Bont-

bekplevier, Roodborsttapuit en Nachtegaal broeden er. Bijzonder is het voorkomen van Heivlinder en Kleine parelmoervlinder. En dan is er natuurlijk nog het groot geomorfologisch belang van het gebied. Het 80 ha grote 'Centraal Stuifduin' is een reusachtige, vrijwel vegetatieloze zandmassa die onder invloed van de wind jaarlijks tot 10 meter in zuidoostelijke richting voortschrijdt.

Zicht op het Centraal Stuifduin begin 2001 (Foto: An van Dorst) en in juli 1952 (foto: Herman Delaunois)

Door een combinatie van natuurlijke en menselijke factoren was het duinlandschap anno 1908 zeer open met vooral stuifduinen en lage begroeiing (foto prof. Jean Massart)

Het begin

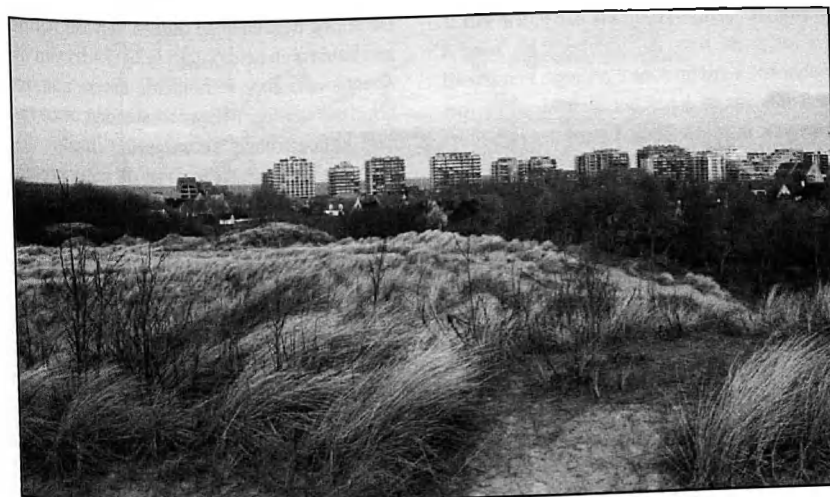
De Vereniging heeft heel wat gestreden voor dit bijzondere stukje natuur. Omstreeks de stichting van Natuur- en Stedenschoon stond onze kust, met haar prachtige duinen, op het punt over de hele lijn haar natuurlijke uitzicht te verliezen. Enkele duinencomplexen waren op dat ogenblik nog gaaf: die tussen Koksijde en Nieuwpoort en deze tussen De Panne en de Franse grens waren de ongereptste.

In 1912 had onze toenmalige voorzitter Dr. Arthur Cornette een onderhoud met minister Van de Vyvere. De minister verklaarde zich machteloos tegenover de bedreiging van de duinen van Koksijde, maar beloofde de aankoop van de duinen van De Panne door de Staat. Ditzelfde jaar gaf de Vereniging een brochure uit 'Voor de Duinen onzer Zeekust', door Amand de Lattin.

Er waren plannen voor de oprichting van een vissershaven en deze voorzagen in de onteigening van alle duinen tot aan de Franse grens, waarbij slechts 261 ha als natuurreservaat zou behouden blijven, terwijl het duinlandschap op

Belgisch grondgebied nagenoeg 650 ha besloeg. De vernieling van de duinen werd vertraagd door de Eerste Wereldoorlog. Na de wapenstilstand werd de aanleg van een vissershaven in De Panne voor goed opgegeven.

De volgende vijand was de bebouwing. Een grootscheepse actie werd door Natuur- en Stedenschoon ingezet. Er werden intekenlijsten in omloop gebracht en op het 21e Vlaams Wetenschappelijk Kongres, dat in 1922 te Brugge plaatsvond, hield ons toenmalig bestuurslid E. Léonard een lezing over de kwestie van de Zee-duinen. De Vlaamse geleerden protesteerden hevig tegen de verkavelingsplannen. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen was van mening dat de Staat de duinen diende aan te kopen, die zij eertijds had verkocht. Eveneens werd in datzelfde jaar door onze Vereniging nog een vergadering van culturele kringen in het Rubenshuis te Antwerpen belegd, waar ze zich eensgezind bij het standpunt van onze Vereniging aansloten. In maart 1925 had de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen deze dui-

Oudere en nieuwere bebouwing: ook in De Panne is het kusttoerisme een bepalend element voor de skyline. Zicht op een gedeclasseerd stuk duinen in De Panne vanuit de Westhoekduinen. (Foto: An van Dorst)

nen met een oppervlakte van 650 ha op de lijst van de landschappen van eerste klasse geplaatst. Maar spoedig dreigde verkoop, zoals reeds andere duinen was overkomen. Een nieuwe strijd ving aan. Spijtig genoeg moeten wij opmerken dat de polemieken bijna uitsluitend door de natuurbeschermers onderling werden gevoerd. Men was het niet eens over de oppervlakte die tot reservaat bestemd moest worden. Waar de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen voorheen gesproken had over 650 ha, spraken anderen over slechts 200 ha en 30 ha beboste duinen. Meer dan 400 ha mocht volgens hen opgeofferd worden van het laatste strookje ongeschonden duinenlandschap op een kust van 67 km! Door deze mensen werd een actie ingezet voor de nog steeds 200 tot 250 ha. Aan de andere zijde stonden wij als Vereniging die voor een reservaat van 650 ha ijverden, helaas, alleen. Ook de Koninklijke Commissie kon haar vroegere beslissing niet

handhaven en legde zich neer bij een reservaat van 230 ha en 30 ha bos. Toch kwam er van aankoop niets terecht.

In 1935 werd een beschermingsbesluit uitgevaardigd, waarbij enkel dit beperkte terrein voor verdere vernieling werd gevrijwaard. Eigenlijk had het besluit betrekking op een oppervlakte van 561 ha, en dus bijna op het hele duinencomplex. Maar het werd wel in verschillende zones verdeeld, die elk niet evenveel bescherming boden. Enkel zone A ($\pm$ 230 ha met 1600 m kust) bleef in haar natuurlijke staat behouden. In de andere zones was bebouwing onder zekere voorwaarden toegelaten. Maar hoezeer in die andere zones naar het esthetische werd gestreefd, moet men toegeven dat 2/3 van het gebied verloren was gegaan als natuurschoon. Eigenlijk kunnen we zeggen dat spreken van 'geklasseerd landschap' van 561 ha wel een grap was.

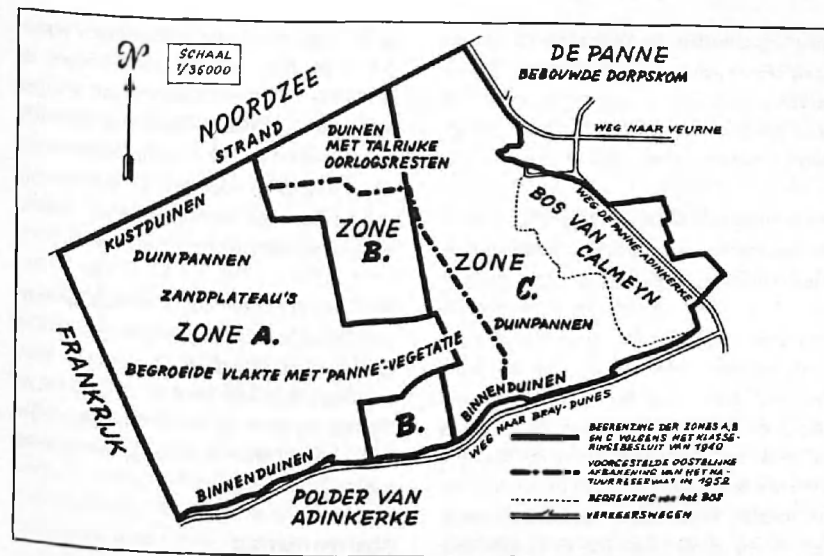
In 1940 werd het beschermingsbesluit, op verzoek van de nieuwe eigenaar 'Maatschappij

Westhoek', lichtjes gewijzigd. Een terrein van 11 ha langs de kust, dat voorheen bij zone A behoorde, werd bij zone B gevoegd. In ruil werd een stuk van 21 ha in het binnenland bij het reservaat ingelijfd. Zone A werd dus met 10 ha vergroot, maar verloor 350 m kust. Bovendien werd er een belangrijke verbetering aan de klassering toegebracht. Het besluit van 1935 vermeldde voor zone A het verbod tot bouw van wegen en constructies 'andere dan de geprojecteerde baan naar Frankrijk'. Het besluit van 1940 heeft deze beperking weggelaten, zodat ook de aanleg van de baan De Panne-Duinkerke en de voorziene doortrekking van de kustbuurtlijn door de duinen niet meer mogelijk was. Ook tegen dit project werd destijds door Natuur- en Stedenschoon actie gevoerd. Het gelukte de Vereniging hierbij de steun te krijgen van minister De Man, die oordeelde dat elke verkeersweg achter de duinen diende omgeleid te worden.

Een van de laatste restanten van de Duitse bunkers uit de Tweede Wereldoorlog in de noordelijke pannengordel.
(Foto: An van Dorst)

De oorlog begiftigde de duinen van De Panne met bunkers en betonwegen in het kader van de Atlantikwall, maar verhinderde dat ze zouden bebouwd worden. Nieuwe toestanden ontstonden: oorlogsschade, de wetgeving inzake stedenbouw, de inschakeling van de natuurreservaten op het programma van het nationaal toerisme. Hierdoor werd het probleem van De Westhoek in een geheel ander daglicht geplaatst. De jongste fase van de strijd werd ingeluid. Het begint in 1948 met een geschil over de schatting van de grond en van de herstelkosten. De 'Maatschappij Westhoek' was van oordeel dat de niet-bebouwbare zone 45 miljoen waard was en dat ze 12 miljoen herstelkosten had, terwijl door de Staat de hele eigendom slechts op 33 miljoen werd geschat en de niet-bebouwbare zone op 224.540,- Bf werd geraamd. Kort daarop diende de Maatschappij een vraag in tot declassering van het gehele domein van 561 ha, terwijl zij een plan opmaakte voor

Zone A (240 ha.): het eigenlijke natuurreservaat; Zone B (90 ha.): bebouwing toegelaten op percelen van min 10 a.; Zone C (231 ha.): bebouwing toegelaten op percelen van min 6 a., bebost gedeelte: bebouwing niet toegelaten.
(Kaartje anno 1952)

o.a. herstel door de Staat van alle oorlogsverwoestingen en opruiming van oorlogsresten, de aanleg van brede verkeerswegen voor een degelijke verbinding met Frankrijk, de aanleg van een vliegplein met spoor aansluiting, oprichting moderne hotels met golf- en tennisvelden langs de kust, de verkaveling van de duinen met aanleg van plantsoenen en parken, de oprichting van een villawijk in het Bos van Calmeyn, ... In haar verzoek tot opheffing van de bescherming vroeg de Maatschappij trouwens of de Staat bereid was tot aankoop, wat ze zelfs meende te mogen eisen ingevolge de grote waardevermindering. Minister Huysmans antwoordde dat de bescherming gehandhaafd bleef. De Koninklijke Commissie van haar kant, drong aan op aankoop van het gehele gebied en liet ze een krachtig protest horen tegen afsluiting van het domein. In 1949 kwam voor het eerst een commissie bijeen om het probleem van de Westhoek

te bespreken. De aanleiding hiertoe waren talrijke protesten van toeristen die zich in de zomer de toegang tot de duinen ontzegd zagen. De commissie sprak zich uit voor het integraal behoud van de duinen, die terug ter beschikking van de toeristen moesten gesteld worden en vroeg de aankoop door de Staat van 564 ha en besloot tot een onderzoek van de mogelijkheden. In datzelfde jaar werd door de Regering gesproken over de oprichting van 8 nationale natuurreservaten, waaronder De Westhoek. Er zouden 300 à 350 ha aan de Staat toekomen en het overige deel zou recreatieterrein van de Gemeente worden. Maar weer kwamen er stokjes tussen. In 1950 kwamen de onderhandelingen tot aankoop niet tot een goed einde, wegens de overdreven eisen van de N.V. Westhoek. Hierop deed het Ministerie van Financiën het voorstel de Maatschappij een zekere vrijheid te laten op de niet aangekochte gronden en hiervoor de 'klasse-

ring" op te heffen. De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen werd om advies gevraagd, die een declassering een spijtige zaak vond. Door besparingen van regeringswege werd er niet meer over gesproken.

Later probeerde de Maatschappij om zone C te declasseren, maar zonder resultaat omdat de Koninklijke Commissie aan haar vroegere besluiten wilde vasthouden. Ondertussen vond urbanist Ir. Deleze dat de zones B en C toch verloren waren en een plan voorstelde van een uitbreiding in oostelijke richting, maar de overblijvende kuststrook over een afstand van 700 m en een diepte van ongeveer 350 m wilde bestemmen voor uitbreiding van de badstad. Verder zou er een hoefijzervormige 'groene gordel' van 100 m komen voor recreatiedoeleinden (30 ha van het duinlandschap). Het principe van de 'groen gordel' leek de Vereniging wel sympathiek. Maar zulke aanleg, vooral in een duinstreek, kon toch onmogelijk verwezenlijkt worden met rechte lijnen en regelmatige bogen. Dergelijke realisaties vergen een ernstige studie ter plaatse. Er dient rekening gehouden te worden met de aard van het terrein. Het gaat immers niet op dat een recreatiegebied, met een regelmatige breedte van 100 m bos, duinen en valleien dwars doorsnijdt. Een dergelijk standpunt bleek trouwens evenmin houdbaar voor de afbakening van het natuurreservaat. Er werd naar een maximum gestreefd. Een tamelijk lange kuststrook (gelegen zone B en C) werd prijsgegeven, daar ze toch volledig verminkt was door de oorlogsresten. Daarentegen werd in het binnenland de grens aanzienlijk naar het oosten verlegd. Bij de afbakening werd ditmaal ook niet met theoretische regelmatige lijnen gewerkt. Er werd een grondige terreinspectie gedaan alvorens besluiten te nemen en er werd rekening gehouden met panoramische aspecten.

In het bos bleven alle verkavelingen vermeden. Met hulp van toelagen hoopte de Gemeente dit gebied trapsgewijs aan te kopen als wandeloord, maar wel met streng toezicht op vandalisme. In de toenmalige agglomeratie was er nog plaats voor zeker 25 jaar. Daarom zou de Gemeente de eerste tijd elke bebouwing in het binnengedeelte beletten.

Reeds in 1912 werd door de toenmalige Regering beloofd tot de oprichting van een 'Nationaal natuurreservaat in Vlaanderen Westhoek' en uiteindelijk werd het in 1957 werkelijkheid. De strijd die de Vereniging gestreden had kwam uiteindelijk tot het gewenste resultaat, na al die jaren...

Naar een reservaat

In 1956 werd het eerste stuk duingebied ten westen van De Panne aangekocht door de Belgische Staat, in 1995 overgedragen aan het Vlaamse Gewest. Sinds de definitieve afbakening in 1977 is het Westhoekreservaat 340 ha groot, waarvan ongeveer 5 ha strand. Momenteel beheert de Afdeling Natuur van AMINAL (Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer van de Vlaamse Gemeenschap) een kleine 450 ha van de in totaal nog ongeveer 850 ha beschermd duingebied in De Panne. Andere belangrijke natuurgebieden in De Panne zijn De Houtsaegeerduinen tussen De Panne en St.-Idesbald en het duinzoomgebied van Oosthoek. Verder opent dit jaar nog het bezoekerscentrum De Nachtegaal, aan de rand van het Calmeynbos, haar deuren. Het zal beschikken over een permanente tentoonstelling rond zee, strand en duinen met natuureducatieve voorzieningen. Bij de Afdeling Natuur- West-Vlaanderen is ir. Jean-Louis Herrier verantwoordelijk voor het Kustzonebeheer. Voor uitvoering en toezicht in De Panne wordt hij bijgestaan door natuur-

wachter Marc Leten en een ploeg van een drietal arbeiders. De richtlijnen voor het beheer van het Westhoekreservaat zijn vervat in het beheersplan. Het werd opgesteld door wetenschappers van de Universiteit Gent, in nauw overleg met de beheerders en de beheerscommissie. Deze beheerscommissie, een werkgroep van de Hoge Raad voor Natuurbehoud, bestaat uit mensen van de wetenschappelijke wereld, diverse administraties (waaronder Monumenten en Landschappen), plaatselijke natuurverenigingen en de gemeente. Zij keurde het huidige - en eerste - beheersplan goed in 1996, waarna het door de handtekening van de bevoegde minister een bindend karakter heeft. De soms vrij ingrijpende opties uit het beheersplan zijn in uitvoering sinds 1997. De beheerscommissie blijft de werken opvolgen en beslist mee over eventuele aanpassingen.

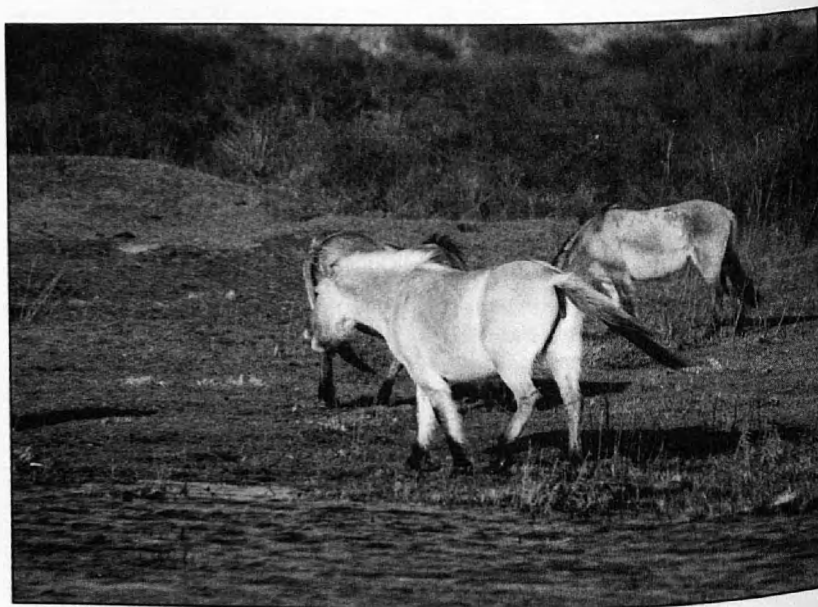
Er is veel veranderd sinds de jaren '50, elk landschap ondergaat immers constant wat veranderingen. Het uitzicht op de omgeving is in vergelijking met de vijftiger jaren zeer sterk gedegradeerd of veranderd van karakter en de band met het omringende landschap is voor een stuk verloren gegaan. Vroeger was er een natuurlijke overgang tussen duinen, strand en zee. Eind jaren zeventig werd er in het reservaat een betonnen dijk aangelegd. Men probeert die nu te laten verzanden door jonge duinen te laten ontstaan, zodat hij onder het zand verdwijnt en je hem niet meer ziet. Er worden vermoedelijk eind 2001 twee gaten in gemaakt zodat de zee het reservaat weer binnen kan. Dit noemt men een slufteer. Ook de natuurlijke overgang van de duinen naar de polders is voor een flink stuk verbroken. In de jaren '50 liepen de Westhoekduinen onbegrensd door in 300 ha Franse duinen. Momenteel is er wel een duidelijke grens. Ook de Franse duinen hebben grotendeels een beschermd statuut (maar geen status van

natuurreservaat), maar net over de grens ligt nu een camping. Er zijn door de camping natuurlijk tenten en een weg die een breuk hebben gebracht tussen de aangrenzende duinen en onze duinen. Die breuk is spijtig, er wordt gehoopt op een grensoverschrijdend gebied en een verbinding van de wandelpaden met de Franse kant. Dit kan nu niet, er is een afsluiting en het domein van de camping is privé.

De breuk tussen de duinen geeft een belangrijk probleem, wat het behoud van onze duinen op termijn zou bedreigen. Optimale duinen bewegen, dat is niet veel meer het geval, maar in De Westhoek nog wel. Er is een heel groot stuifduin. Maar de winden komen van groot zuidwest, West en Noordwest, de Franse kant dus. Maar door de weg op Frans gebied wordt het zand vastgelegd. Er is dus geen aanvoer van zand meer vanuit Frankrijk, zodat wij zand tekort hebben. Op termijn stuift het zand uit het reservaat. Dat tekort aan zand maakt dat er minder stuivend zand in onze duinen is, het zand is gefixeerd, gestabiliseerd, waardoor je meer begroeiing hebt zodat het groener is dan toen. Zo worden de duinvalleien belangrijker dan de stuivende duinen.

Vee

Tot de Tweede Wereldoorlog werden de duinen begraaft door het vee van de mensen uit de omgeving. Die dieren liepen vrij rond en warden 's avonds door de jachtwachters samengehouden. Die boertjes haalden er nog andere dingen uit, er werd o.a. gekapt. Het resultaat hiervan was een open landschap, stuivende duinen, mosvegetaties en lage graslandvegetaties en op beperkte plaatsen struiken. Struiken werden destijds gekapt om het zand vast te leggen. Sinds dat weggefallen is, was er niets meer dat de spontane vegetatie kon tegenhouden zodat

Met de herintroductie van paarden en runderen wordt de natuur op een 'natuurlijke' manier beheerd. Een gehard ponyras en Schotse Hooglandrunderen kunnen wel tegen een stootje. (Foto's: An van Dorst)

Wandelkalender

april 2001 - mei 2001

2

Secretariaat: alle werkdagen, van 14u tot 18u

Betalingen: 068-0554270-39 (Dexia)

Excursies en lezingen

Volledag=V Halvedag=H Technische leiding=TL

Zondag 8 april: Bilzen, Alden Biesen en het Haspengouwse landschap (V)

Vertrek: om 8 u 36 in het Centraal Station te Antwerpen (individueel treinticket dient zelf gekocht te worden: ICR Luik) of om 8 u 41 in het station van Berchem. Aankomst om 10 u 08 te Bilzen.

Middagmaal: zelf meegebrachte knapzak kan genuttigd worden in het Apostelhuis van de Landcommanderij, waar ook snacks kunnen verkregen worden.

Vertrek: om 16 u 52 in het station van Bilzen. Terug in Antwerpen omstreeks 18 u 24.

Haspengouw is vermaard voor zijn boomgaarden. Als het weer meezit krijgen we allicht de lentebloesems te zien. Vanuit het station van Bilzen start, na een ochtendpauze in het stadscentrum (met uitkijkmogelijkheid op de toren), de ochtendwandeling doorheen het Demerpark. Via het heuvelend parcours komen we bij de Landcommanderij Alden Biesen.

In de namiddag bezoeken we de historische gebouwen van de Landcommanderij, met vervolgens een bezoek aan de kasteeltuinen en de ruimere omgeving.

Inschrijvingen: Deelnemingsprijs: 150,- Bef voor leden en 250,- Bef voor niet-leden (zonder treinticket).

Gids: Frank Borrenbergen; T.L.: Hélène Lacor

Inschrijven: voor 5 april 2001

Zondag 22 april: Dag van de Aarde (V)

Scheldewandeling tussen Tielrode en Baasrode

Vertrek: om 8 u 50 Rooseveltplaats Z (Opera) voor bus 99 (De Lijn), aankomst te Tielrode Dorp omstreeks 9 u 35. Vertrek van de wandeling aan het veer van Tielrode om 10 uur.

Middagmaal: lunchpakket kan meegebracht worden en wordt onderweg verorberd.

Vertrek: omstreeks 18 u 35 aan de halte Tielrode Dorp, met aankomst te Antwerpen omstreeks 19 u 20

De Schelde tussen Temse en Dendermonde is nog een relatief sterk meanderende rivier, waarbij de begroeiing van de rivieroever zich na de aanleg van de Sigmadijken aangepast heeft, en de bewoning de Schelde bereikt in schilderachtige kleine dorpjes als St.-Amands of Mariekerke. De natuurgezichten op een stuk veelbeschreven en bezongen Schelde blijft steeds boeien. Het recreatief goed gebruikt stuk Scheldeland is hier voorzien van het grootste aantal nog varende veren. Zij kunnen het recreatief verkeer

Vrijdag 25 mei: Hemiksem en omgeving (H) Open Wandeling

Vertrek: om 13u 15 F. Rooseveltplaats (Opera); we nemen de lijnbus (290) van 13u 30 (richting Boom) tot Hoboken Klaverbladreef

Terugkomst: om 17u met lijnbus 290.

De omgeving van Hemiksem is nog een van de weinige groene gebieden ten zuiden van de fortengordel rondom Antwerpen. Dankzij de aanwezigheid van een drietal kastelen bleven ook de parken en dreven met oude bomen behouden. We wandelen langsheen de kastelen Klaverblad, Kleidaal en het Monnikenhof en de Moerelei.

Inschrijvingen: kost deelnemingsprijs: gratis voor leden; 50,- BEF voor niet-leden (busticket niet incl.)

Gids: Rina Vredendregt.

Inschrijven: liefst vooraf, aansluiten kan ook ter plaatse; vertrek om 14 u.

Meerdaagse reizen

Van zaterdag 4 tot zaterdag 11 augustus: Vallei van de Dordogne: natuur- en cultuurreis in Frankrijk
We bezoeken Sarlat-la-Canéda, maken een wandeling langs de Dordogne tussen Les Milandes en langs Beynac-Cazenac;

Bezoek aan Les Eyzies en wandeling in het hart van de Perigord Noir langs de ruïnes van Commarque. Rondrit langs de Vézère en bezoek aan de notenoliemolen van Ste Nathalie;

Naar de vallei van de Lot en wandeling naar St.-Cirq Lapopie, het mooiste Franse dorp. Bezoek aan de prehistorische grot Pech-Merle, terug via Domme;

Wandeling langs de Ruisseau d' Alzou, bezoek aan Rocamadour, historisch bedevaartsoord, schitterend gelegen tegen de rotswand;

Bezoek aan de Gouffre de Padirac, één der spectaculairste Franse grotten. Korte wandeling naar de Cirque d' Autoire en vrije namiddag in St.-Céré;

Rit langs de Dordogne tot Castelnau-Bretenou en wandeling naar Carennac.

Wie verkies een halve dag rust te nemen kan ergens in een stadje blijven en wordt daarna met de bus weer opgehaald.

We logeren in Bergerac. Alle kamers beschikken over bad of douche en WC. De prijs bedraagt 24.000,- BEF op basis van een tweepersoonskamer in vol pension met pick-nick 's middags, vanaf het middagmaal de eerste dag tot en met een koffietafel met drank inbegrepen, de laatste dag 's avonds. Alle inkomgelden zijn eveneens in de prijs begrepen. Enkel de persoonlijke uitgaven en dranken bij de maaltijden zijn voor eigen rekening. Een toeslag van 4.000,-BEF wordt gevraagd voor een eenpersoonskamer.

U kan nog inschrijven tot 15 april 2001 door het betalen van een voorschot van 5.000,-BEF p.p. voor een tweepersoons- en 6.000,-BEF voor een eenpersoonskamer. Wie een annulatie- en bijstandsverzekering wenst, betaalt nog extra 500,-BEF p.p. bij het voorschot. Gelieve bij inschrijving uw naam, adres en geboortedatum te melden om de annulatieverzekering in orde te brengen.

Een uitgebreide reisbrochure zal in de maand mei aan de deelnemers worden bezorgd.

Leiding: Roger Peeters.

de begroeiing zijn gang kon gaan. Momenteel is het beheer in de fase van ontginning en heeft het landschap zich nog niet gestabiliseerd. Vanaf 1997 worden grote stukken weer weggekapt en opengemaakt en werden opnieuw grazende dieren geïntroduceerd. Met zware machines worden blokken van soms wel 6 ha vrijwel kaal gekapt. Het eerste effect is dat tijdelijk zeer lelijke kapvlaktes ontstaan. Na 3 à 4 jaar ziet een leek echter geen verschil meer. Momenteel zijn er vooral in het noorden nog enkele zones die esthetische afwerking behoeven. Er liggen bijvoorbeeld nog grote hopen plaggen.

Rond het gehele gebied zijn of worden afsluitingen geplaatst, intern eveneens rond de begrazingsblokken. Die kunnen esthetisch storend zijn, zeker de oude afsluitingen, maar die worden dit jaar verwijderd. Het gaat moeilijk anders. Spijtig genoeg blijkt uit ervaring dat als je de toegang niet kan beperken tot een paar ingangen het gehele gebied compleet wordt platgelopen. Het gebied is niet geheel vrij toegankelijk. De mensen moeten op de paden blijven. De niet vrij toegankelijke zones kunnen enkel onder begeleiding van een gids bezocht worden. Er is in totaal 10 km wandelpad in het reservaat zelf, en er komt nog 600 m bij. Er worden heel wat rondleidingen gedaan en men hoopt dat in de toekomst nog te verbeteren. Er is een vaste reeks van wandelingen met vaste gidsen door de gemeente, op de paden die ook voor het publiek toegankelijk zijn. De beheerders geven op speciale aanvraag ook gidsbeurten. En via de gemeente kan men ook altijd gegidste wandelingen aanvragen. Gidsbeurten zullen toenemen als het toekomstige bezoekerscentrum 'De Nachtegaal' operationeel is.

Ook de vegetatie is veranderd. Zoals reeds opgemerkt is er veel meer begroeiing dan vroeger. In essentie komen alle vegetatietypes terug, zijn nog aanwezig of herstellen zich wel. Spontane

duinbossen waren er 50 jaar geleden niet. Er is meer variatie gekomen maar het moet wel op een kunstmatige manier in stand worden gehouden. Een deel van de natte, vochtminnende vegetaties zijn verdwenen doordat de waterstand is gedaald door de waterwinning en het effect van de verkaveling. Wel zijn er een hele reeks van soorten verdwenen. Er werd een analyse gemaakt van de orchideeën. De helft van de soorten verdwenen in de jaren 50, begin jaren 60, voornamelijk door het dichtgroeien van de begroeiing. Die evolutie zet zich niet meer voort, het is tegenwoordig zo dat ze weer toenemen. Een aantal verdwenen soorten zijn nog niet teruggekomen maar de vegetatie en flora herstellen zich wel. Er zijn recente inwijkelingen van zuidelijker types. Dat heeft te maken met klimaatveranderingen.

Ook bij de vogels is er de laatste jaren een duidelijke tendens dat zuidelijke vogels zich gaan vestigen. Tot voor een paar jaar was het randgebied van het reservaat de enige plaats waar bijeneters, kleurige vogels uit Zuid-Europa, in België voorkwamen. Ze zitten nu op de Franse kant. De vogels van het open duingebied zijn achteruitgegaan en vogels van de gesloten begroeiing zijn toegenomen. Dit geldt ook voor libellen en insecten. Het is een algemene tendens. Een aantal nieuwe soorten vestigt zich.

De zones op het oude kaartje uit 1952 hebben wijzigingen ondergaan. Een flink stuk heeft het statuut natuureservaat gekregen terwijl andere delen op andere manieren beschermd zijn als groengebied en er weer andere stukken gewoon zijn weggevallen. Er werd gedeeltelijk gedeclasseerd. De bescherming van 1935 was een zwakke bescherming. Het was een vorm van landschapsbescherming die relatief weinig effect had. Ze heeft noch de waterwinning, noch de verkaveling tegengehouden. Er zijn buildings, een open villawijk en een pseudo-vissersdorp

Het Calmeymbos begin 2001; een "natuurlijk" uitzicht (Foto: An van Dorst)

gekomen. Het huidige statuut van beschermd landschap is veel strikter, strenger.

Duinen redden

Begin jaren zeventig werd gestart met het volbouwen van het duinengebied tussen De Panne en de grens van het staatsreservaat. Er werd nauwelijks rekening gehouden met de aanwezigheid van een natuurreservaat: er werd geen enkele bufferzone voorzien, de bebouwing sluit rechtstreeks aan bij de rand van het reservaat. In 1994 en 1995 werden een aantal duinendecreten goedgekeurd door de Vlaamse Regering, die

een aantal voor bebouwing en recreatie bedoelde duinzones alsnog hebben beschermd. Dit houdt op zich enkel in dat er geen enkele bouwvergunningsplichtige activiteit (zoals uiteraard bouwen, maar ook grondverzet enz.) mag worden uitgevoerd, tenzij dit kadert in een natuurontwikkelingsproject. Dit betekent dus niet dat die gronden meteen ook eigendom worden van de overheid, maar bij verkoop aan derden hebben de huidige eigenaars wel recht op (dikwijls aanzienlijke) planschade. Daarnaast gelden op deze percelen ook de beperkingen die opgelegd worden door het Decreet Natuurbehoud en het Besluit op de Natuurvergunningen: deze hou-

den onder meer in dat duinvegetatie niet mag vernietigd of aangepast worden. Aan de polderzijde is er ook een zone voor verblijfsrecreatie bijgekomen met vakantiehuisjes dat 'Klein Berlijn' genoemd wordt, waar allemaal Duitsers komen. Verder is er nog een serrecomplex dat er niet thuishoort nl. Tropiflora. Eigenlijk lijkt het meer op een supermarkt voor tuinartikelen.

De 'Groene gordel' voor recreatiedoeleinden waarvan in 1952 sprake was, is er niet gekomen. De zone Krakeelduin (zone C), het Calmeymbos en de Oosthoekduinen hebben wel een groen Gewestplanstatuut en worden beschermd door o.a. de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn, maar geen reservaatstatus, wat maakt dat zij veel meer door recreanten kunnen gebruikt worden. De hele context van natuurreservaten en natuurbehoud is in de loop van de jaren trouwens veranderd. In de

eerste natuurreservaten werd nog weinig rekening gehouden met de noden en problemen van groene recreatie, maar richtte het beleid zich vrij naïef op een beperkt maar respectvol publiek van wetenschappelijk onderzoekers, natuurliefhebbers, enz. Als reactie op de massale toeloop van andere recreanten en de soms verregaande degradatie van de natuurwaarden in en buiten de reservaten, ontstond de neiging om de kwetsbare natuur zoveel mogelijk voor het grote publiek af te sluiten. Momenteel wordt echter ook in de natuurgebieden van De Panne gezocht naar mogelijkheden om natuurbehoud en diverse vormen van recreatief medegebruik meer met elkaar te verzoenen. De toegangsregels blijven in het eigenlijke Westhoekreservaat wel vrij strikt (enkel vrije toegang op de paden), maar bij de planning en aanleg van paden wordt veel meer aandacht

Net als in het oerbos worden omgevallen of geknakte bomen in het Calmeymbos niet opgeruimd: dood hout betekent meer variatie en meer leven in het bos. (foto: Marc Leten)

besteed aan gevarieerde wandelmogelijkheden, informatie, enz. In de zone Krakeelduinen, Calmeynbos en Oosthoekduinen loopt momenteel trouwens een Natuurinrichtingsproject (een 'groene ruilverkaveling', zeg maar), dat natuurbehoud en recreatief medegebruik ook op langere termijn meer met elkaar te verzoenen. Hoewel er dus op papier geen specifieke bufferzone ten behoeve van de recreatie is gekomen, zullen zeker ook in de toekomst een aantal duinenzones als dusdanig kunnen blijven functioneren.

Verder werden de meeste bunkers uit de Tweede Wereldoorlog opgeruimd vanaf de jaren zeventig. Enkel de bunker nabij het Oostergrenspad werd behouden, en doet nu dienst als atelier, dat binnenkort zal omgebouwd worden voor de vleermuizen. Er ligt nog wel puin en Duitse betonwegen. Wat daarvan onder het zand en de vegetatie verdwenen is wordt niet weggehaald.

De Westhoekduinen op de grens met Frankrijk, met zicht op strand en zee. (Foto: An van Dorst)

Het aantal bezoekers wordt geschat op ettelijke tienduizenden. Er zijn mensen van ter plaatse die geregeld komen wandelen, en die zich het minst van de regels aantrekken. Verder zijn er toeristen, enerzijds verblijfstoeristen, deels Duitsers en veel Franstaligen - een kleine helft van de bezoekers is niet Nederlandstalig - en anderzijds dagjestoeristen. Ook groepen, zoals scholen, zijn van de partij.

Op het kaartje anno 1952 vindt u in zone C het Calmeynbos. Het wordt niet door Aminor beheerd en ligt meer naar het Oosten dan het recente kaartje reikt. Dit bos werd oorspronkelijk aangeplant begin van de 20ste eeuw door de heer Calmeyn. Het is nu een mooi bos. Het is er ten opzichte van 50 jaar geleden qua kwaliteit op verbeterd. Alhoewel het is aangeplant, heeft het momenteel een zeer natuurlijk karakter. Het oostelijk deel is gemeentelijk domein en fungeert grotendeels als speel- en sportbos. De

Intercommunale Watermaatschappij Veurne Ambacht pompt water op uit het Calmeynbos voor waterwinning, wat maakt dat het waterniveau in de duinen serieus is gezakt. Wat erger is, is dat een zone van 100 à 80 ha werd verkaveld, die was beschermd als landschap in 1935 maar om een drogreden (puinresten) werd gedeclasseerd. Daardoor kwam de weg vrij om het helemaal te verkavelen. Uiteindelijk zijn een burgemeester van De Panne en een notaris daarvoor veroordeeld en in de gevangenis gevolgen. Maar de verkaveling zelf bleef bestaan.

Het Calmeynbos en aangrenzende duinen werden gekocht door de gemeente, en fungeren als multifunctioneel recreatiegebied. Op papier zijn het natuurgebieden. Het Calmeynbos is een speelbos geworden, met een fit-o-meter,

men laat de hond uit, er is een informeel mountainbikeparcours. Er wordt meer in gefietst dan gewandeld. Het Natuurinrichtingsproject zal proberen dat in betere banen te leiden.

Een bezoek waard!

De Westhoek is een bezoek meer dan waard. Met de strijd in gedachten die de Vereniging heeft gewonnen, zult u des te meer genieten van dat stukje prachtige, gevarieerde natuur. Noteert u alvast dat u bent uitgenodigd om dat samen met ons te doen in de maand november. De precieze afspraak zult u op tijd en stond in onze Wandelkalender kunnen ontdekken.

An van Dorst

Bronvermelding:

Natuur- en Stedenschoon, 25ste jaargang Nr 9 (sept. 1952)

Natuur en Stedenschoon, 29ste jaargang Nr 3 (maart 1956)

Interview met Marc Leten, natuurwachter

Beheersplan staatsreservaat De Westhoek te De Panne

Natuur daar zorgen wij voor (brochure Afdeling Natuur en Stedenschoon)

De Westhoek, een brok natuur om (van) te houden (Life-fonds, Europese Commissie)